

Folketingets Forsvars-, Samfundssikkerheds- og Beredskabsudvalg
Christiansborg

Folketingets Forsvars-, Samfundssikkerheds- og Beredskabsudvalg har den 14. april 2025 stillet følgende spørgsmål nr. 130 til L 188, som hermed besvares. Spørgsmålet er stillet efter ønske fra Stinus Lindgreen (RV).

Dato: 26. maj 2025

Enhed: Lovgivning
Sagsnr.: 2025/004283
Dok.nr.: 1044077
Bilag: Ingen

Forsvarsministeriet
Holmens Kanal 9
1060 København K

Spørgsmål nr. 130:

"Hvilken retssikkerhed har en dansk statsborger, der bliver udsat for en forbrydelse af en amerikansk soldat, der efterfølgende retsforfølges efter amerikansk lov? Kan den danske statsborger risikere at skulle vidne i USA for at få dømt vedkommende?"

Svar:

Forsvarsministeriet har til brug for besvarelsen indhentet et bidrag fra Justitsministeriet, der har oplyst følgende:

"1. Danske borgeres rettigheder og pligter som forurettede i straffesager mod amerikanske soldater afhænger først og fremmest af, om Danmark eller USA udøver straffemyndighed. Nærværende besvarelse forudsætter, at der er tale om straffesager mod amerikanske soldater, hvor USA udøver straffemyndighed. Der henvises i øvrigt til Forsvarsministeriets besvarelser af 22. maj 2025 af spørgsmål nr. 75 og 87 til L 188 om straffemyndighed.

Forsvarssamarbejdsaftalen fastlægger ikke, hvilke rettigheder og pligter en forurettet, der er dansk borger, har i sådanne sager. Forsvarssamarbejdsaftalen fremhæver mere generelt i artikel 12, stk. 6, at danske myndigheder har ret til at iværksætte relevante efterforskningsmæssige skridt ved påståede lovovertrædelser, og at danske og amerikanske myndigheder arbejder sammen om at foretage alle nødvendige undersøgelser af påståede lovovertrædelser som anført i NATO SOFA artikel VII, stk. 6, litra a.

Det følger af sidstnævnte artikel, at danske og amerikanske myndigheder skal bistå hinanden med at foretage alle nødvendige undersøgelser af lovovertrædelser og med at indsamle og forelægge bevismateriale, herunder foretage beslaglæggelse og, hvor der er anledning dertil, udlevere ting, der har forbindelse med en lovovertrædelse.

Der vil som led i myndighedernes samarbejde herom kunne opstå en række spørgsmål om danske borgeres rettigheder og pligter som forurettede. Nedenfor under pkt. 2 behandles først spørgsmålet om vidneafhøring af danske borgere til brug for straffesager mod amerikanske soldater, herunder om det er muligt tvangsmæssigt at udlevere danske borgere til brug for vidneførsel. Nedenfor under pkt. 3 behandles dernæst spørgsmålet om retten til bistandsadvokat, inden myndighedernes vejlednings-, underretnings- og orienteringspligt behandles i pkt. 4. Nedenfor under pkt. 5. behandles spørgsmålet om tolkebistand og oversættelse, hvorefter spørgsmålet om erstatning behandles i pkt. 6. Endelig omtales under pkt. 7 de rettigheder, som en dansk forurettet eller et dansk vidne har efter amerikansk lovgivning.

2. For så vidt angår tvangsmæssig udlevering af vidner kan det oplyses, at NATO-styrkeloven (lov nr. 143 af 29. april 1955 med senere ændring), som gennemfører NATO SOFA i dansk ret, tidligere indeholdt en bestemmelse, der gjorde de gældende regler i retsplejeloven om bl.a. vidnepligt og tvangsmidler mod modvillige vidner anvendelige med hensyn til vidneførsel for en fremmed domstol på dansk område efter NATO SOFA. Bestemmelsen blev ophævet i 1999 under henvisning til, at de almindeligt gældende regler for retshjælp også kan finde anvendelse i relation til retshjælpsforpligtelserne efter NATO SOFA artikel VII, stk. 6, litra a. Der anføres bl.a. følgende herom i forarbejderne, jf. Folketingstidende 1998-99, tillæg A, s. 3541:

”Den pågældende bestemmelse indeholder ikke bestemmelser, der pålægger de deltagende stater en udtrykkelig pligt til at kunne udlevere vidner tvangsmæssigt til et afsenderlands militære myndigheder med henblik på, at vidnet kan afgive forklaring personligt for disse myndigheder.

De almindeligt gældende regler indebærer, at straffeprocessuelle tvangsindgreb, herunder pligtmæssig afgivelse af vidneforklaringer, til brug for straffesager i udlandet gennemføres ved danske domstole i medfør af retsplejeloven eller lovens analogi. Vægrer et vidne sig f.eks. ved at afgive forklaring direkte for en udenlandsk domstol, fordi vidnet anser sig for omfattet af retsplejelovens vidneudelukkelses- eller vidnefritagelsesgrunde, jf. §§ 169-172, eller kan personlig vidneførsel af andre grunde ikke lade sig gøre, f.eks. fordi vidnet er frihedsberøvet i Danmark, vil der efter omstændighederne kunne afgives subsidær forklaring for en dansk domstol efter retsplejelovens regler herom til brug for straffesagen i udlandet. [...]

De almindeligt gældende regler, hvorefter strafprocessuelle tvangsindgreb, herunder pligtmæssig afgivelse af vidneforklaringer, til brug for straffesager i udlandet gennemføres ved

danske domstole i medfør af retsplejeloven eller lovens analogi, jf. ovenfor, må bl.a. på denne baggrund antages at kunne anvendes også i tilfælde, hvor der er spørgsmål om at yde retshjælp til et afsenderlands militære myndigheder i medfør af NATO-statusoverenskomstens artikel VII, stk. 6, litra a.”

Det er på den baggrund Justitsministeriets opfattelse, at de amerikanske militære myndigheder efter NATO SOFA og NATO-styrkeloven ikke kan kræve danske borgere tvangsmæssigt udleveret for at give personlig vidneforklaring i straffesager mod amerikanske soldater.

Hvis en dansk borger i sådanne straffesager nægter at give personlig vidneforklaring for en amerikansk domstol, vil der i stedet efter omstændighederne kunne gennemføres pligtmæssig vidneforklaring ved danske domstole i medfør af retsplejeloven. Vidneafhøring til brug for en udenlandsk straffesag er således reguleret i retsplejelovens § 190, hvorefter reglerne i retsplejeloven finder anvendelse på vidneafhøring efter begæring af udenlandske myndigheder.

Det fremgår endvidere af § 190, at en anmodning om iagttagelse af en særlig form eller fremgangsmåde, herunder afhøring fra udlandet ved anvendelse af telekommunikation, så vidt muligt skal imødekommes, medmindre dette vil være åbenbart uforeneligt med landets retsorden, jf. § 190, stk. 1, 2. pkt. Det fremgår desuden af lovforarbejderne, at der skal deltage en dommer i afhøringer ved anvendelse af telekommunikation, som bl.a. skal påse, at retsplejelovens regler overholdes, jf. Folketingstidende 2001-02 (2. samling), tillæg A, s. 3356:

”Efter Justitsministeriets opfattelse bør det være en dommer (herunder en retsassessor eller en dommerfuldmægtig), der overværer afhøringen og er ansvarlig for identifikation af den person, der skal afhøres. Dommeren vil skulle påse, at retsplejelovens regler overholdes. Dommeren vil i den forbindelse skulle vejlede om reglerne om vidnefritagelse og vidneudelukkelse, jf. retsplejelovens § 173, stk. 1, jf. §§ 169-172. Dommeren vil ligeledes have pligt til at gribe ind, hvis dommeren vurderer, at afhøringen sker i strid med grundlæggende principper i retsplejeloven, herunder hvis der opstår spørgsmål om, hvorvidt den afhørte har pligt til at besvare bestemte spørgsmål.”

Rammer og vilkår for vidneafhøringer ved anvendelse af telekommunikation findes desuden i en aftale mellem Danmark og USA om gensidig retshjælp i straffesager, der trådte i kraft den 1. februar 2010, jf. bekendtgørelse nr. 22 af 12. marts 2010 af aftale af 23. juni 2005 med Amerikas Forenede Stater om gensidig retshjælp (herefter ”DK-USA retshjælpsaftalen”). Aftalen fastsætter, at en

række bestemmelser i EU-USA retshjælpsaftalen (aftale mellem Den Europæiske Union og Amerikas Forenede Stater om gensidig retshjælp, EU-Tidende 2003, nr. L 181, s. 34-42), der er optrykt som bilag til bekendtgørelsen, gælder mellem Danmark og USA.

Det følger bl.a. af DK-USA retshjælpsaftalen, at der skal kunne anvendes videotransmissionsteknologi mellem USA og Danmark til optagelse af vidneforklaringer i en sag, hvor der kan ydes gensidig retshjælp vedrørende vidner eller sagkyndige, der befinder sig i Danmark, jf. bilag 1, artikel 3, stk. 1. I det omfang der ikke er fastsat specifikke bestemmelser herom i artikel 3, skal de nærmere bestemmelser for denne procedure fastsættes i henhold til den i øvrigt gældende lovgivning i Danmark. Aftalens bestemmelser suppleres altså af retsplejelovens regler, herunder § 190.

Det er på den baggrund Justitsministeriets opfattelse, at der efter anmodning fra de amerikanske myndigheder kan ske afhøring fra udlandet ved anvendelse af telekommunikation, hvis retsplejelovens betingelser er opfyldt. Der skal i så fald deltage en dansk dommer, der bl.a. vejleder vidnet om rettigheder og pligter samt påser, at retsplejelovens regler overholdes, jf. ovenfor.

Der kan i øvrigt henvises til Rigsadvokatmeddelelsens afsnit om international retshjælp (cirkulære nr. 9044 af 6. januar 2025).

3. For så vidt angår retten til bistandsadvokat i sådanne sager forudsættes det, at forurettede, der er danske borgere, kan få beskikket en bistandsadvokat i overensstemmelse med retsplejelovens regler.

Det indebærer bl.a., at hvis en vidneafhøring i en tilsvarende dansk straffesag ville have givet anledning til beskikkelse af en bistandsadvokat for den forurettede, skal det som udgangspunkt også ske, når afhøringen foretages på begæring af de amerikanske myndigheder.

Der kan i øvrigt henvises til Rigsadvokatmeddelelsens afsnit om international retshjælp (cirkulære nr. 9044 af 6. januar 2025), hvor det bl.a. anføres under pkt. 3.1.3 om indgreb, der kræver retskendelse i Danmark:

”Når der ydes retshjælp til en udenlandsk myndighed i form af efterforskning i Danmark er det vigtigt, at dette sker i overensstemmelse med retsplejelovens regler.

[...]

I forhold til afhøringer m.v. af mistænkte, sigtede og vidner/forurettede er det de danske regler om beskikkelse af forsvarer eller bistandsadvokat, der finder anvendelse. Hvis en tilsvarende dansk sag således ville have givet anledning til

beskikkelse af en advokat for den person, der skal afhøres, vil dette også være udgangspunktet når afhøringen foretages på foranledning af en udenlandsk myndighed, der anmoder om retshjælp.”

Der kan herudover henvises til Rigsadvokatmeddelelsens afsnit om vejledning af forurettede mv. (cirkulære nr. 9522 af 22. april 2025), hvor det anføres under pkt. 2.8.2 om beskikkelse af bistandsadvokat:

”Bestemmelserne i retsplejelovens § 741 a, stk. 1-5, om beskikkelse af bistandsadvokat må efter omstændighederne antages også at kunne finde anvendelse i forhold til forurettede i straffesager, hvor lovovertrædelsen er begået i udlandet.

[...]

Politiet skal således, når en forurettet retter henvendelse vedrørende en seksualforbrydelse eller en grovere overtrædelse af straffeloven, hvor vold, trusler eller anden personfarlig kriminalitet indgår, uanset at lovovertrædelsen er begået i udlandet, vejlede den forurettede eller den forurettedes nære pårørende om reglerne i retsplejelovens § 741 a om beskikkelse af en bistandsadvokat efter de retningslinjer, der er anført i pkt. 2.1.1.”

4. For så vidt angår danske myndigheders vejlednings-, underretnings- og orienteringspligt i sådanne sager forudsættes det, at der efter behov og i videst muligt omfang sker vejledning, orientering og underretning af forurettede i overensstemmelse med retsplejelovens regler.

Det følger i den forbindelse bl.a. af retsplejelovens § 741 e, stk. 1, at politiet og anklagemyndigheden i fornødent omfang skal vejlede den forurettede om vedkommendes retsstilling og om sagens forventede forløb. Politiet og anklagemyndigheden skal desuden informere vedkommende om sagens gang. Det følger endvidere bl.a. af § 741 f, stk. 1, at anklagemyndigheden skal underrette den forurettede om den rejste tiltale eller en anmodning om retsmøde om behandling af sagen som tilståelsessag.

Der kan herudover henvises til bekendtgørelse nr. 1108 af 21. september 2007 om politiets og anklagemyndighedens pligt til at vejlede og orientere forurettede i straffesager og til at udpege en kontaktperson for forurettede, der er udstedt i medfør af retsplejelovens § 741 e, stk. 2. Det følger bl.a. af bekendtgørelsens § 3, at der skal udpeges en kontaktperson i politiet eller anklagemyndigheden til forurettede i sager om personfarlig kriminalitet eller sædelighedsforbrydelser, hvis den forurettede forventes at skulle afgive forklaring som vidne i retten. Der kan desuden udpeges en

kontaktperson i andre sager, hvis forurettede efter sagens karakter skønnes at kunne få et særligt vejledningsbehov.

Det kan i forlængelse heraf oplyses, at det følger af NATO SOFA artikel VII, stk. 6, litra b, at de amerikanske og danske myndigheder skal underrette hinanden om behandlingen af alle sager, hvor begge lande har straffemyndighed. Det omfatter f.eks. sager, hvor amerikanerne udøver straffemyndighed, fordi Danmark frafalder sin fortrinsret til at udøve straffemyndighed efter NATO SOFA artikel VII, stk. 3.

5. For så vidt angår tolkebistand i sådanne sager forudsættes det, at der i videst muligt omfang sker oversættelse og ydes tolkebistand efter behov i overensstemmelse med retsplejelovens regler eller sædvanlig praksis.

Det følger således bl.a. af retsplejelovens § 149, at retssproget er dansk, og at dokumenter, der er affattede i fremmede sprog, skal ledsages af en oversættelse, men at oversættelse kan frafaldes, når der er enighed herom, og retten tiltror sig fornødent kendskab til det fremmede sprog.

Det er desuden almindelig praksis, at politirapporter, der udarbejdes i forbindelse med efterforskning gennemført på anmodning af en udenlandsk myndighed, udfærdiges af dansk politi på dansk. Det samme gælder politiets vidneafhøringer, som gennemføres på anmodning af en udenlandsk myndighed, hvor der efter omstændighederne kan være behov for oversættelse af relevante dokumenter eller lignende.

Det bemærkes i den forbindelse, at repræsentanter fra udenlandske myndigheder efter omstændighederne kan deltage som observatører, hvilket kan være hensigtsmæssigt, bl.a. fordi de har det mest indgående kendskab til, hvad der er relevant for sagen. Det vil også i disse situationer være dansk politi, der foretager afhøringerne.

6. For så vidt angår erstatning afhænger retsstillingen af, om den skadevoldende handling eller undladelse er begået i eller uden for tjenesten.

Hvis skaden er forvoldt i tjenesten, følger det forsvarssamarbejdsaftalens artikel 15, stk. 1, at amerikanske soldater ikke i anledning heraf skal kunne gøres til genstand for civile retskrav, og at sådanne krav i stedet skal kunne fremlægges for de rette danske myndigheder og behandles i overensstemmelse med bestemmelserne i NATO SOFA artikel VIII.

Forsvarssamarbejdsaftalens artikel 15, stk. 1, er foreslået gennemført i lovforslagets § 3, hvoraf det bl.a. følger, at hvis amerikanske

soldater forvolder skader i tjenesten, som efter dansk ret er godtgørelsesberettigende eller medfører erstatningspligt, udbetaler forsvarsministeren godtgørelsen eller erstatningen.

Dette indebærer bl.a., at en dansk borger i sådanne tilfælde vil kunne rette henvendelse til Forsvarsministeriet med henblik på at rejse et krav om erstatning og godtgørelse. Det vil herefter blive vurderet, om betingelserne for erstatning efter dansk ret er opfyldt, hvorefter forsvarsministeren i bekræftende fald vil udbetale godtgørelsen eller erstatningen.

Hvis skaden er forvoldt uden for tjenesten, vil erstatning og godtgørelse ikke kunne udbetales af forsvarsministeren, og et erstatningskrav vil i givet fald skulle rettes mod skadevolderen, som også selv hæfter for kravet. Det vil sige, at en amerikansk soldat, der forvolder skade uden for tjenesten, risikerer et erstatningsansvar efter dansk rets almindelige regler.

Der er fastsat særlige procesregler herom i NATO SOFA artikel VIII, stk. 6, som bl.a. indebærer, at de amerikanske myndigheder har mulighed for at tilbyde kulanceerstatning til skadelidte for sådanne erstatningskrav. Procesreglerne er ikke til hinder for, at danske domstole behandler en sådan sag mod en amerikansk soldat, indtil der er ydet fuldstændig fyldestgørelse for kravet, jf. NATO SOFA artikel VIII, stk. 6, litra d.

Der gælder herudover særlige regler om erstatning i anledning af strafbare forhold efter offererstatningsloven, som vil kunne finde anvendelse i sager om erstatningskrav mod amerikanske soldater. Det følger af offererstatningslovens § 1, at staten yder erstatning og godtgørelse for personskade, der forvoldes ved overtrædelse af bl.a. borgerlig straffelov, hvis overtrædelsen er begået i den danske stat. Det samme gælder erstatning for tingsskade på tøj og andre sædvanlige personlige ejendele, herunder mindre kontantbeløb, som skadelidte havde på sig, da personskaden blev forvoldt.

Det er i den forbindelse ikke afgørende, om der udøves dansk straffemyndighed, hvis der ellers er tale om en handling, der materielt er omfattet af straffelovens bestemmelser, og som er begået i den danske stat. Erstatningsnævnet vil således ved bedømmelsen af sagen ikke være bundet af anklagemyndighedens påtale, jf. betænkning nr. 751/1975 om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser, s. 19, og Laura Tholstrup og Karsten Høj, Offererstatningsloven med kommentarer (2. udgave, 2023), s. 38 f. Der kan desuden henvises til Erstatningsnævnets Årsberetning 2023, pkt. 8.1.6, hvor det anføres, at politiets afgørelse om at indstille efterforskningen med henvisning til manglende dansk straffemyndighed ikke i sig selv afskærer Erstatningsnævnet fra at behandle sagen. Der kan endvidere henvises til Erstatningsnævnets afgørelse trykt i FED 1996, s. 1227, hvor der blev givet erstatning, selv om der ikke var dansk

straffemyndighed, fordi skadevolderen var omfattet af diplomatisk immunitet.

7. For så vidt angår amerikansk retsforfølgning har de amerikanske myndigheder oplyst, at straffesager mod medlemmer af styrken (soldater) som udgangspunkt vil blive ført ved militærdomstole, men at det af praktiske grunde er usandsynligt, at det vil ske på dansk grund, da USA ikke har en tilstrækkelig permanent tilstedeværelse i Danmark. Det er derfor mere sandsynligt, at det f.eks. sker i Storbritannien, Tyskland, Italien eller USA. Straffesager mod medlemmer af det civile element, amerikanske leverandører eller pårørende vil derimod blive ført ved føderale domstole i USA.

De amerikanske myndigheder har i den forbindelse oplyst, at hvis det vurderes nødvendigt og relevant, at en dansk borger vidner for en militærdomstol, så vil de amerikanske myndigheder dække rejseomkostningerne. Hverken amerikanske militærdomstole eller føderale domstole har myndighed til at tvinge fremmede statsborgere uden for USA til at vidne i straffesager. Danske borgere, der nægter at vidne for amerikanske domstole, vil af samme grund ikke blive mødt af strafferetlige, civile eller administrative sanktioner.

De amerikanske myndigheder har herudover oplyst, at straffesager mod amerikanske soldater ved militærdomstole er offentlige, medmindre dommeren beslutter, at der er en tungtvejende grund til at føre sagen bag lukkede døre, f.eks. af hensyn til forurettedes privatliv eller klassificerede oplysninger. Det samme gælder for straffesager ved føderale domstole i USA.

Det kan i øvrigt oplyses, at de amerikanske myndigheder har tilkendegivet, at forurettede i sager ved militærdomstole vil blive informeret om deres lovbestemte rettigheder og garantier, som bl.a. omfatter retten til at blive underrettet om retsmøder ved militærdomstolen, at være til stede ved sådanne retsmøder, at drøfte sagen med anklageren, samt at blive orienteret om sagens resultatet og den dømtes løsladelse. Vidner i sager ved militærdomstole vil desuden efter behov have ret til gratis tolkebistand, ligesom tolkebistand efter omstændighederne også kan stilles til rådighed for den forurettedes pårørende, der overværer sagen. Forurettede i sager om visse grovere strafbare lovovertrædelser, f.eks. seksualforbrydelser eller vold i hjemmet, vil herudover kunne have ret til en amerikansk bistandsadvokat."

Med venlig hilsen

Troels Lund Poulsen